

BİR GÜNƏ UŞAĞIN HƏYATI, YANAŞMASI DƏYİŞİR, SOLĞUN UŞAĞIN YANAQLARI QIZARIR, XOŞBƏXT OLUR

“Bu günə qədər 60-70 uşaq göstərilib, HƏLƏ DƏ DEYİR Kİ, TAPA BİLMƏMİŞƏM”

SÖHBƏTLƏŞDİ:
AYGÜN ƏZİZ
aygunaziz@kaspi.az

“Belə hallar çox olur. Sağlamlıq imkanları məhdud olan uşağı doğum evində tərkdən valideynlər sonradan övladlarının yaşadıklarını biləndə əllərindən gələni edirlər ki, ona sahiblənsinlər. Ailələrlə düzgün işin qurulması onların hadisələrə baxışını dəyişir”.

Belə bir deyim var: “Bəzi uşaqlar ana bətnindən, bəziləri isə qəlbindən doğulur”. Sevgiyə, qayğıya möhtac olan, yaşayacağı qəlb seçən uşaqlarla bağlı söhbətləşdik. Müsahibimiz Sosial Xidmətlər Agentliyinin Övladlığagötürmə departamentinin müdiri Cavid Şahmalyevdir.

● **Cavid bəy, Övladlığagötürmə prosesi Azərbaycan necə aparılır? Üstünlük və tələblər nədir?**

● Övladlığagötürmə uşağın maraqları və mənafeyi naminə baş verməlidir. Proses təkmərkəzli deyil, uşaqmərkəzli aparılmalıdır. Namizəd valideynlər müraciət etdikdə uşağın onlara uyğunlaşdırılması ən vacib faktordur. Bu da qanunvericiliklə tənzimlənir. Bizim işimiz uşaqlar üçün ən uyğun, düzgün ailələri müəyyənləşdirməkdir. 2019-cu ilin 1 noyabrından övladlığagötürmə sahəsində yanaşma dəyişib. Hazırda bu əlahiyyətlər Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyində cəmləşib. Övladlığagötürməyə dair bütün proseslər elektron şəkildə aparılır. Şəxs övladlığa uşaq götürmək üçün evində kompüterini açır, sayta daxil olur, övladlığagötürmə alt sistemina “tık”layır. Hələ müraciət etməzdən öncə hüququnun, istəyinə uyğun uşağın olub-olmadığını rahat şəkildə test edə bilər. Uyğundursa, ərizə bölməsinə müraciət edir. Ərizə isə elektron notarial qaydadadır. Bu ərizə həm onların övladlığa götürmək üzrə istəyi, həm də birgə yaşayanların razılığı, onlar barəsində olan informasiyanın digər qurumların məlumat bazalarına inteqrasiyalıdır. Yeni bu baş

verdikdən sonra artıq vətəndaş evinə gəlir, şəxsi kabinetindəki sualları cavablandırır, uşaqla bağlı istəklərini qeyd edir. İkinci mərhələ övladlığagötürmənin uşağın mənafeyinə uyğunluğunun müəyyən edilməsi mərhələsidir. Bu mərhələlər beynəlxalq təcrübə əsasında həyata keçirilir. 3-cü təlim, 4-cü isə görüş mərhələsidir. Daha sonra sınaq mərhələsi olur, uşaq valideynin evinə yerləşdirilir.

“YAŞI 0-1, GÖZLƏRİ, SAÇLARI RƏNGLİ OLSUN”

● **Seçim meyarları necədir və nəyə əsasən uşaqdan imtina edirlər?**

● Uşağı valideyn deyil, alqoritm seçir. Namizəd valideyn şəxsi kabinetdə uşağın videosuna, fotosuna baxır, razılıqsızsa, qərarını verir, müəssisədə görüş mərhələsi başlayır. Görüşlərin məqsədi uyğunlaşdırmaqdır. Bağlılığın formalaşması 1 yaşına qədər uşaqlarda 1 ay, böyüklərdə 2-3 aya yekunlaşır. Elə valideyn var ki, bu günə qədər 60-70 uşaq göstərilib, hələ də deyir ki, tapa bilmədim. Elə valideyn də var ki, ilk gördüyünə bağlanıb. Valideyn

“Onlar da şirin, şəkər uşaqlardır. Bəzən sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqla uyğunlaşmaqdan qorxurlar. Əslində, belə uşaqlar daha rahat uyğunlaşır. Çünki kaprizləri yoxdur”.

namizədlər də var ki, sırf öz istəklərinə uyğun uşaq istəyirlər. Yaşı 0-1, gözü, saçları filan rəng olsun və s. Namizədin təfəkkürü, psixologiyası, hadisələrə baxışı, dünyagörüşü prosesin az və yaxud çox çəkməsinə təsir göstərir. Elə hallar da olur ki, ailə 3-5 yaş istəyi qoyur, 10 yaşa razı olur”.

“SEVGİ NİFRƏTƏ ÇEVİRİLƏ BİLƏR”

● **Cavid bəy, bəzi valideynlər övladlıq olduğunu uşaqdan gizlədir. Sosial işçi monitorinq aparanda bu, problem yaradır mı?**

□ Yeni qanun valideyn namizədlərə tövsiyə edir ki, 4-6 yaş arasında uşağın övladlığa götürüldüyünü onlara bildirsinsinlər. Bu, hələ ki, tövsiyədir. Proses boyu davamlı şəkildə namizəd valideynləri qiymətləndiririk. Əgər onlar uşaq mərkəzli prosesə gəlməyiblərsə, bu düşüncəyə dəvət etməyə çalışırıq. Uşaq mərkəzli düşüncənin valideyn bunu gizlətmir. Uşağın həqiqəti bilməsinin onun fərdi inkişafına müsbət təsir edəcəyini izah edirik. Gələcəkdə kənardan eşidəcəyi təqdirdə, bu, bağlılığa ciddi zərər vurur. Sevgi nifrətə çevrilə bilər. Biz bütün ehtimalları bildiririk. Uşaqlar sevgiyə bağlanırlar. Sevgi varsa, o uşaq öz doğma valideynlərini tanısa belə, heç zaman sevgini tərkdən etməyəcək. Bilmək onların haqqıdır. Körpəlikdən bağlılıq kimədirsə, ata da odur, ana da. Əvvəlki övladlığagötürmə təhlili zamanı görürük ki, uşaqlar onsuz da vaxtı çatanda şübhələnir, bilirlər. Biz belə situasiya ilə qarşılaşdıqda bu mövzunu açıırıq. Amma yenə də valideynlərlə təkbətək söhbətlərimizdə psixoloqun dəstəyi ilə onlara kömək edə biləcəyimizi bildiririk.

“BİRİ VAR İDİ, BİRİ YOX”...1

● **Bəzən də valideynlər bunu necə açıqlayacaqlarını bilmirlər.**

● Körpəlikdən aşılamaq lazımdır. Körpədirsə, düşünməyin ki, uşağın dili yoxdur, başa düşmür, böyüyəndə bilər. Böyüyəndə çətin olur. Çalışın körpə yaşında nağıllarla, laylalarla uşağın övladlığa götürüldüyünü ona çatdırın. Məsələn, “biri var idi, biri yox idi. Bir uşaq var idi, onu bir mələk dünyaya gətirdi, sonra qayğısına qalmağa başqa mələk gəldi”. Beynəlxalq təcrübəyə görə, 4 yaşından yuxarı uşaqla bu barədə danışmaq olar.

● **Dövlət nə qədər qayğı göstərsə də, uşaqların simasında kədər var. Nə üçün orada həmişə “qış”dır?**

● İnsanın birinci təməl haqqı fiziki tələbatdır. Uşaq valideyn himayəsindən məhrum olur. İlk növbədə onu yedizdirmək lazımdır. İkinci təməl haqq - sığınacaq olmalıdır. Bu iki faktor bu gün ənənəvi müəssisələrdə təmin edilir. Orada təhlükəsizliyi təmin edəcək hər şey var. Amma bir insanın şəxsi, fərdi inkişafı üçün ondan sonra gələnlər təməl haqqı var ki, bu da sevgidir. Bir uşağın həyatında bağlana biləcəyi şəxs olmamalıdır. O, doğma valideyni olmaya da bilər. Uşağın emosional, əqli, fiziki inkişafı üçün erkən yaşlarında bağlılığı çox əhəmiyyətlidir. Bu bağlılıq ailədə olur. Müəssisələrdə uşaq davamlı şəkildə kiməyə bağlana bilər. İşçilər, növbələr dəyişir. Belə olduqda, bir müddətdən sonra artıq bağlılıq travması yaranır və inamsızlıq olur. Uşaq özünü təhlükəsiz hiss etmir, bağlanmağa ehtiyat edir. Böyüdükcə bu, onun mənafeyi, psixoloji, fiziki inkişafında ciddi maneələr yaradır. Ona görə də, ailə qayğısı təşviq olunur. Yalnız ailə

“Uşağı valideyn deyil, alqoritm seçir. Namizəd valideyn şəxsi kabinetdə uşağın videosuna, fotosuna baxır, razılıqsızsa, qərarını verir, müəssisədə görüş mərhələsi başlayır. Görüşlərin məqsədi uyğunlaşdırmaqdır. Bağlılığın formalaşması 1 yaşına qədər uşaqlarda 1 ay, böyüklərdə 2-3 aya yekunlaşır”.

qayğısında uşaq potensialını tam şəkildə ortaya qoya bilər. Bağlılıq uşağa fərdilik verir. Uşaq özünü şəxsiyyət kimi hiss edəndə ünsiyyətə meyillilik olur, onun arzularını formalaşdır. Arzular formalaşdıqca yaradıcılıq qabiliyyəti ortaya çıxır. Uşağın üzünü günəşli, gələcəyini parlaq edən məhz odur. Bağlılıq hissi sevgi fonunda müşahidə olunanda onun üçün hər gün günəşli, işıqlıdır. Bu səbəbdən cəmiyyət olaraq ailə əsaslı qayğıya dəyər verməliyik.

● **Himayədar ailə qayğısı nədir?**

● Hər uşaq övladlığa verilə bilməz. Əgər bu gün 1591 valideyn himayəsindən məhrum uşaq varsa, onlardan yalnız 60-nı övladlığa veririk. Yerdə qalanların valideyni var. Övladlığa o uşaqlar verilir ki, valideynləri vəfat edib və onlara baxan yoxdur. Bəzi uşaqların valideynləri isə notarial qaydada uşaqlarının övladlığa verilməsinə razıdırlar. Amma yerdə qalan digər hallarda uşaqlar müəssisədə qalmağa davam edir. Himayədar ailə qayğı modeli imkan verəcək ki, bundan sonra müəssisəyə düşəcək uşaqları ailə qayğısına verək. Himayədar ailə olmaq istəyənlərə müqavilə imzalanır. Proses eyni - övladlığagötürülmə kimi olacaq. Amma qəyümü nazirlərdir. O, öz doğma valideyni kimi baxacaq, amma bizə kömək edəcək ki, uşağı öz valideyninə qaytararaq. Rəhmli,

mərhəmətli, qayğıya dəyər verən şəxslər müraciət edə bilər. Dövlət himayədar ailələri də maddi cəhətdən dəstəkləyəcək. Şans var ki, biz uşaqları öz ailələrinə qaytararaq. Bu prosesin adı reinteqrasiyadır. Müəssisədə olan uşaqların ailələrinə sifər edir, səbəbləri araşdırırıq. Ailədə uşağa qarşı zorakılıq varsa, qaytarırıq. Əgər uşağın ailədə mənafeyinə zidd məqam yoxdursa, sadəcə ailəni gücləndirməklə uşağı ailəyə qaytarırıq.

“CİNSİ, YAŞI, SAĞLAMLIĞI ÖNƏMLİ DEYİL”

● **Sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlarla bağlı vəziyyət necədir? Onların övladlığaverilmə prosesi çətin olur?**

● Bütün dünyada övladlığaverilmədə çətin hesab edilən iki kateqoriya var. Biri sağlamlıq imkanları məhdud olan, digəri 3 yaşından yuxarı uşaqlardır. Bunun obyektiv səbəbləri də var. Bəziləri lap körpəlikdən, daha az travma alan uşağın övladlığa götürülməsinə meyillənirlər. Belə olan halda 3 yaşından yuxarı uşaqların verilməsi çətinləşir. Əlilliyi olan uşaqlarla bağlı məsələyə gəldikdə, valideyn birmənalı olaraq sağlam uşaq istəyir. Məqsəd belə uşaqların övladlığa götürülməsi prosesini təşviq etməkdir. Zaman keçdikcə, görürük ki, prosesdə qayğıya dəyər verən, uşaq mərkəzli düşüncəni şəxslərin də sayı artır. Əsas məsələ budur ki, qayğıdan məhrum olan bir şəxsi qayğı ilə təmin edək. Cinsi, yaşı, sağlamlığı önəmli deyil.

CƏNNƏTLİK İNSANLAR...

● **Məhdudiyətlər övladlığagötürmə prosesini ləngidir..**

● İnsanlar həmin uşaqları sağlam hesab etmirlər. Onlar da sağlamdır. Bizim kimi yeyir, içir, bir ürək daşıyır. Amma müəyyən məhdudiyətləri var. Bu da övladlığagötürmə prosesini əngəlləməməlidir. Onlar da şirin, şəkər uşaqlardır. Bəzən sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqla uyğunlaşmaqdan qorxurlar. Əslində, belə uşaqlar daha rahat uyğunlaşır. Çünki kaprizləri yoxdur. Onlar üçün önəmli olan ailə qayğısıdır və ona açıqdırlar. Valideyn namizədlər var ki, eşitmə məhdudiyəti olan uşaqlarla ünsiyyət qurmaq üçün kursa gedirlər. Sağlamlıq imkanları məhdud olan uşağın övladlığa götürülməsi üçün insanda birinci mənafeyi, sonra mədəni keyfiyyətlər yerində olmalıdır. Valideyn bilməlidir ki, uşağın spesifik xüsusiyyəti nədir və necə rəftar edəcək.

● **Onlara sahib çıxanları cənnətlik adlandırmısınız?**

● Bəli. Onlar, mənə, daha üst şəxsiyyətlərdir. Sağlamlıq imkanları məhdud olan uşağı övladlığa götürən şəxs öz rahatlığını qurban verir. İnsan vaxtını, ömrünü ehtiyacı olan insana bağışlayırsa, cənnətlikdir.

● **Övladından “xəstə” olduğu üçün imtina edən valideyn nə vaxtsa peşman olub, yenidən müraciət edib mi?**

● Cəmiyyətdə sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlarla bağlı miflər çoxdur. “Bu uşağı tərkdən, “bundan sənə övlad olmaz”, “onsuz da ömrü qısdır” kimi fikirlərlə valideynlərə təzyiq edirlər. Bu, bizim reallığımızdır. Bizdə də elə ailə olub. Uşaq doğulanda məhz bu səbəblərdən, “yaşamaz” deyərək tərkdən ediblər. Uşağın 6 yaşında valideyni tapdı və ailəsinə reinteqrasiya etdik. Biz məlumat verəndə onlar təəccüblərini gizlədə bilmədilər. Gözləri yaşardı. “Bu uşaq yaşayır?”, “Biz niyə onu tərkdən etdik?” kimi suallarla özlərini mühakimə etdilər. Belə hallar çox olur. Sağlamlıq imkanları məhdud olan uşağı doğum evində tərkdən valideynlər sonradan övladlarını yaşadıklarını biləndə əllərindən gələni edirlər ki, ona sahiblənsinlər.

Fotolar: Sabir Məmmədov / Global Media Group

